

S:t Nicolai kyrka

S:t Nicolaus 10, Nyköpings stad, Södermanlands län

Antikvarisk slutrapport

Installation av brandlarmssystem, tillgänglighetsanpassningar
i kyrkvind och renoveringar på kyrktorn

2020-02-27

S:t Nicolai kyrka

S:t Nicolaus 10, Nyköpings stad, Södermanlands län

Antikvarisk slutrapport

Installation av brandlarmssystem, tillgänglighetsanpassningar
i kyrkvind och renoveringar på kyrktorn

Rapport 2020:2

© 2020 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Sörmlands museum
Box 314, 611 26 Nyköping

studierummet@regionsormland.se

www.sormlandsmuseum.se

Författare: Anton Blomgren, bebyggelseantikvarie
Omslagsbild: S:t Nicolai kyrka. Foto: 2019-09-06. SLM D2020-0114.
Foto, där ej annat anges: Anton Blomgren, Sörmlands museum
Diarienummer: KN-SLM19-0050

Allmänt kartmaterial: ©Lantmäteriet. Enligt FUK-avtal D-nr: I2018/00115

Nyköping 2020

Innehåll

Inledning	7
Bakgrund	7
Historik och beskrivning av St: Nicolai kyrka	8
S:t Nicolai kyrka i Nyköping	8
Byggnadshistorik	9
Kortfattad exteriör beskrivning av S:t Nicolai kyrka	10
Kulturhistoriska värden	12
Kyrkans skick innan åtgärder	13
Beskrivning av åtgärder	17
Förberedelser	17
Renovering och tillbyggnad av landgång på kyrkvinden	17
Installation av brandlarmssystem	22
Trälagningar i kyrktorn	25
Renovering av takluckan och delar av takplåten	28
Montering av belysningsarmaturer och säkerhetsskenor	30
Renovering och förgyllning av kors	32
Renovering av fönster	34
Fasadlucka och stege	35
Efterarbete	35
Antikvarisk bedömning av utförda arbeten	37
Antikvariska iakttagelser	39
Avvikelser från Länsstyrelsens beslut	39
Projektrelaterad information	40
Källförteckning	42
Bilagor	43

S:t Nicolai kyrka, markerad i rött, är belägen vid Stortorget i centrala Nyköping. Kartan är hämtad från Lantmäteriets kartdatabas.

Inledning

Mellan april och juli 2019 har in- och utvändiga åtgärder utförts på S:t Nicolai kyrka i Nyköping. Arbetena har omfattat följande åtgärder:

- tillgänglighets- och säkerhetsanpassningar på kyrkvinden
- installation av adresserbart brandlarmssystem med 14 branddetektorer
- trälagningar i kyrktorn
- renovering av två fönster i kyrktorn
- renovering av taklucka
- renovering av kors
- montering av nya belysningsarmaturer

Bakgrund

Nyköpings församling ansökte 2019-01-12 om tillstånd hos Länsstyrelsen för renovering av korset, utbyte av befintlig ljusanordning på taket samt renovering av taklucka. 2019-01-31 lämnades en ny ansökan hos Länsstyrelsen in rörande utbyte av rötskadad timmerstock samt renovering av fönstren i tornets övre del. Slutligen lämnades en sista ansökan in 2019-02-28 som rörde installation av ny brandlarmsanläggning samt utbyggnad av landgång i kyrktorn och kyrkvind (tillgänglighetsanpassningar).

Länsstyrelsen i Södermanlands län beslutade 2019-03-21 att ge tillstånd till ansökta ändringar och åtgärder, med stöd av 4 kap. 3 § Kulturmiljölagen (1988:950 KML). Tillstånden delgavs i tre separata beslut (se bilagor).

Arbetet genomfördes i enlighet med inkomna offerter och arbetsbeskrivningar.

Antikvarisk medverkan

Enligt länsstyrelsens beslut om bidrag fick Kjell Taawo, Sörmlands museum uppdraget att svara för antikvarisk medverkan vid renoveringen. Huvudansvaret för deltagandet i projektet tillföll därefter Anton Blomgren, antikvarie vid Sörmlands museum, under handledning av Kjell Taawo. Detta stämdes av med Länsstyrelsen och stiftet som godkände arbetsfördelningen.

Ett inledande möte hölls 2019-03-04. Formellt uppstartsmöte hölls 2019-03-21. Det löpande arbetet har följts upp genom deltagande vid ett byggmöte på plats, fem platsbesök, samt i löpande kontakt via e-post och telefon.

Antikvarisk slutbesiktning genomfördes 2019-07-12. Närvarande vid slutbesiktningen var Thomas Lundqvist, Thomas Lundqvist Måleri o Bygg, Joakim Dahlgvist, fastighetsförvaltare i S:t Nicolai församling och Anton Blomgren, antikvarie på Sörmlands museum.

Historik och beskrivning av St: Nicolai kyrka

S:t Nicolai kyrka i Nyköping

S:t Nicolai kyrka ligger i centrala Nyköping som är en av Sveriges äldsta städer och sedan dess tillkomst under tidig medeltid en viktig handelsplats (Bohrn 1938). Staden ligger i Nyköpingsåns mynning i en vik av Östersjön. Ån delar staden i två delar. Alla Helgona kyrka var församlingskyrka i den östra delen av staden, medan S:t Nicolai kyrka var församlingskyrkan i den västra delen. I dag tillhör båda kyrkorna S:t Nicolai församling. S:t Nicolai kyrka, som ofta har kallats Storkyrkan, ligger vid Stora torget och har alltid varit stadens viktigaste och största kyrka. Kyrkans namn kommer av att den helgades åt biskop Nicolaus som var handelns och sjömännens skyddshelgon. Detta tydliggör Nyköpings långa tradition som handels- och sjöfartsstad (Schnell 1957, Blomberg 1976).

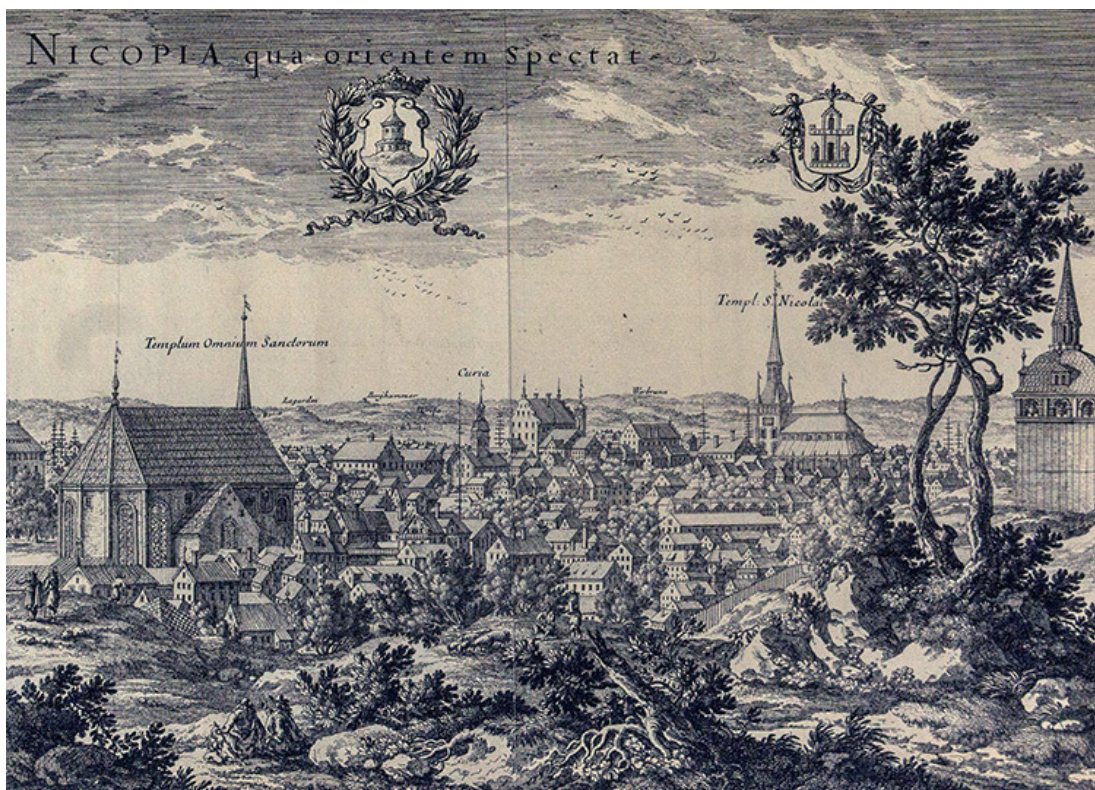

Bild 2. Teckning ur Erik Dahlbergs planschverk Svecia Antiqua et Hodierna. Bilden visar hur Nyköping såg ut innan stadsbranden 1665, även om det är väl känt att Dahlberg till stor del ofta "förbättrade" både de avbildade städernas och de enskilda byggnadernas proportioner i syfte att väcka beundran och intresse hos de främmande makter som planschverket var avsett för. S:t Nicolai kyrka syns i bildens högra del som en typisk gotisk katedral med formen av en basilika med hög tornspira, fialer och strävpelare. Kyrkans utseende på bilden överensstämmer till stora delar med de byggnadshistoriska undersökningar som gjorts, samt de skriftliga källor som finns bevarade. SLM 23332.

Byggnadshistorik

I Nicolaikyrkans nuvarande murar ingår resterna av nord- och sydgavlarna på den ursprungliga medeltida korskyrkan från 1200-talet (Blomberg 1976, Schnell 1957). I dagens putsade sydfasad finns en markerad nisch, vilken tros vara en igenmurad port till 1200-talskyrkans tvärskepp (Blomberg 1976). Under 1300-talet förlängdes kyrkan mot väster. Den västra gaveln avslutades med ett trapppröste som enligt uppgift ännu finns bevarat och kan ses från vinden (Webjörn 2004). Det tidigare innertaket av trä ersattes med kryssvalv av tegel. För att stödja kryssvalven murades strävpelare av tegel vid kyrkans ytterväggar. De enda kvarvarande resterna från denna ombyggnad är ett valv samt pelare och gördelbågar över den ursprungliga södra korsarmen (Schnell 1957, Blomberg 1976).

Det förmodas att kyrkan drabbades av en kraftig brand i slutet av 1300-talet, möjligtvis orsakad av de så kallade *Vitaliebröderna*, vilka var sjörövare med ursprung i nuvarande norra Tyskland (Bohrn 1938, Blomberg 1976). Förutom de reparationer som följde på branden gjordes även omfattande ändringar. Bl.a. tillkom vapenhuset i väster och det nuvarande västtornet, vars kraftiga konstruktion delvis kan ha syftat till att fungera som försvarsanläggning. Arbetet var sannolikt influerat av tornet i Strängnäs domkyrka, som också är mycket kraftigt (Blomberg 1976, Schnell 1957). Kyrkan gjordes även treskeppig genom att välvda sidoskepp byggdes till på båda sidor om långhuset. Formen på valven i det norra respektive södra sidoskeppet har något olika utseende. En orsak till detta kan bero på att de tillkom vid olika tidpunkter (Schnell 1957, Bohrn 1938).

Under 1500-talets slut tillkom bl.a. det femkantiga koret och en ny sakristia. Koret försågs med utvändiga strävpelare och gotiska stilinslag. Enligt Ivar Schnell (1965) bidrog Karl IX med 300 riksdaler för att förnya taket, och för arbetsledningen stod William de Besche som även var arkitekt vid Nyköpingshus. Efter en brand 1632 fick tornet en gotisk spira med fialer, och en takryttare. Att omdaningarna vid denna tid inte gjordes i en tydligare klassicistisk gestaltning, när den holländska renässansstilen redan var etablerad i den svenska arkitekturen, är inget unikt för S:t Nicolai kyrka. I kyrkobyggnandet var den gotiska byggnadskonsten påfallande dominerande ända in på 1600-talet (Lindahl 2003, Blomberg 1976, Bohrn 1938). Huvudportalen i kyrkans södra fasad tillkom under 1660-talet. Vid den stora stadsbranden 1665 förstördes tornspiran och de tre valven närmast tornet, men byggdes upp i ett liknande utseende kort därefter (Blomberg 1976, Bohrn 1938). För att ge kyrkklockorna en säkrare plats flyttades de från kyrkans torn till den klockstapel i trä som ännu står kvar på Borgarberget nära kyrkan (Schnell 1957). Under 1600-talet byggdes enligt uppgift också ett s.k. benhus i vinkeln mellan tornets norra sida och långhusets tvärvägg (Webjörn 2004).

År 1719 drabbades Nyköping återigen av en förödande brand som anlades av ryska plundrare. S:t Nicolai kyrkans mittskepp rasade samman, varpå båda församlingarna i Nyköping fick samsas i Alla Helgona kyrka som i stort sett var oskadd, under tiden som S:t Nicolai kyrka återuppbyggdes (Webjörn 2004). Detta gick långsamt, mestadels på grund av att de ekonomiska medlen för återuppbyggnaden var små. Först byggdes kyrkans tak, därefter slogs mittskeppets tegelvalv. En läktare, predikstol och en ny kyrkorgel tillkom. 1797 uppfördes den nuvarande klassicistiska lanterninen på tornets

huv, vilken ritades av arkitekten Olof Tempelman och restes av länsbyggmästaren Anders Sundström (Blomberg 1976, Bohrn 1938, Schnell 1957).

Under 1800-talet gjordes ett flertal ändringar, av vilka de flesta rör kyrkans interiör. Yttertaket täcktes med plåt 1883. Under 1920-talet gjordes en gedigen byggnadshistorisk undersökning under ledning av arkitekten Erik Lundberg. Undersökningen låg till grund för en genomgripande kyrkorestaurering, ledd av den dåvarande riksantikvarien Sigurd Curman och arkitekten Erik Fant. Denna omdaning präglar fortfarande en stor del av kyrkans interiör (Blomberg 1976, Webjörn 2004).

Under 1960-talet putsades fasaderna om men avfärgades inte. Grundförstärkningar gjordes, bl.a. i tornet. Den målade taklisten på tornet restaurerades av konstnären Uno Dewoon. Taket täcktes med kopparplåt och valvens ovansida isolerades med mine-ralull. Vatten-, avlopps- och elinstallationer ändrades. Benhuset vid tornets norra sida revs och ersattes med en ny byggnadskropp innehållande körövningsrum och tekniska installationer. Till Nyköpings 800-årsjubileum installerades ett nytt klockspel i tornet som bekostades av sponsorer. 1995 avfärgades fasaderna i en svagt rosa kulör, trä- och fönstersnickerier renoverades och taket sågs över. Mindre reparationer gjordes i tornets tegelmur. Korset och urtavlor omförgylldes. 2002 gjordes invändiga arbeten, bl.a. för att förbättra kyrkans tillgänglighet (Webjörn 2004).

Kortfattad exteriör beskrivning av S:t Nicolai kyrka

S:t Nicolai kyrka utgörs av en långhuskyrka med tre skepp med ett femkantigt kor i öster och ett kraftigt murat torn i väster. Kyrkan har synliga grundmurar och till stora delar bärande väggar av natursten. Fasaderna är slevstrukna och avfärgade i en svagt rosa kulör. Runt hela långhuset finns stora rundbågade kyrkfönster med grå fönsterbågar samt blypröjs och färgat glas. Närmast takfoten löper en grå profilerad taklist runt hela långhuset. På kyrkans södra fasad, som vetter åt Stortorget, finns två rikt utsmyckade portaler i huggen sandsten. Den längst åt väster i en utpräglad barockstil, medan den östra närmare koret har en något stramare nyklassicistisk karaktär. Långhusets tak är brutet. Takfallen skiljs åt av ett mindre vertikalt parti (en s.k. *italian*). Samtliga takytor utgörs av stånfalsad kopparplåt. Det kraftiga kyrktornet, som har en kvadratisk plan, har fasader av handslaget tegel i munkförband. Nederdelen av tornet är putsad och avfärgad likt långhusets fasader. Tornet pryds av en kraftig lanternin i trä med beklädnad av kopparplåt i små skivor. Lanterninen har en enkel men tydligt klassicistisk utformning med bl.a. kopplade kolonner och tandsnittsfris under takfoten. Samtliga sidor är besmyckade med urverk med förgyllda siffror. På lanterninens takkrön står ett förgyllt kors.

Bild 3. S:t Nicolai kyrkans södra fasad. Foto: 2020-02-12. SLM D2020-0115.

Kulturhistoriska värden

S:t Nicolai kyrka har stora samhällshistoriska och lokalhistoriska värden genom dess framträdande roll som Nyköpings största och viktigaste kyrka sedan 1200-talet. Kyrkan har stora byggnadshistoriska värden genom att dess utveckling och förändring till stora delar ännu är avläsbara i kyrkobyggnaden.

S:t Nicolai kyrka har stora arkitektoniska värden. Den släta ljusa fasadputsen, de stora blyinfattade fönstren och de skulpterade sandstensportalerna mot söder utgör en arkitektonisk komposition av mycket hög kvalitet.

Det kraftiga tornet har i sig stora värden ur flera aspekter. Tornet som tillkom under 1400-talet är ett exempel på senmedeltida svensk murningsteknik. Att tornet delvis byggdes för att tjäna som försvarsanläggning är intressant ur ett byggnadshistoriskt perspektiv. Därtill är tornet, som kan ses från flera håll både i och utanför staden, ett viktigt landmärke i stadens övrigt låga bebyggelselandskap och siluett. Tornhuven i barockstil, som är ritad av arkitekten Olof Tempelman, är ett fint exempel på 1700-talets svenska nyklassicism och har därför ett stort arkitektoniskt värde. Som alster av en framträdande och betydelsefull arkitekt har den också ett arkitekturhistoriskt värde.

I övrigt rymmer kyrkans interiör och inventarier stora kulturhistoriska värden av varierande slag. Dessa värden lämnas här okommenterade, eftersom denna rapport inte rör några ändringar i kyrkorummet.

Bild 4. S:t Nicolai kyrka sedd från Stortorget, vy mot nordost. Foto: 2019-09-06. SLM D2020-0116.

Kyrkans skick innan åtgärder

Eftersom åtgärderna har omfattat flera olika delar redovisas kyrkans (kyrkvindens och kyrktornets) skick innan åtgärderna påbörjades under separata rubriker.

Kyrkvinden

På takstolarnas bindbjälkar låg en landgång av två brädor som löpte genom hela långhusets längd. Bredvid landgången fanns ett lågt träräcke som var spikat i bindbjälkarna. Ingen fast belysning fanns monterad. Den befintliga belysningen utgjordes av två fristående strålkastare med halogenljus. Belysningen bedömdes otillräcklig, både ur säkerhetssynpunkt då det var svårt att se ordentligt, samt ur brandrisksynpunkt eftersom halogenlampor ofta blir mycket heta.

I kyrkvinden fanns 11 rökdetektorer, varav de flesta var monterade i takstolarna vid nocken.

Fasadluckan i långhusets nordvästra hörn var svårtillgänglig och nåddes via en bräda som var utlagd mellan takstolarna. Framför luckan fanns endast en smal avsats. Luckan kunde endast öppnas inifrån och låsas med en enkel hasp.

Bild 5. Långhusets vind. Bilden är tagen i riktning mot koret. Foto: Kjell Taawo, 2019. SLM D2020-0117.

Bild 6. Spången sedd underifrån. Foto: Kjell Taawo, 2019. SLM D2020-0118.

Bild 7. Fasadluckan i långhusets västra tvärvägg som vetter ut mot taket ovanför körövningsrummet. Foto: Kjell Taawo, 2019. SLM D2020-0119.

Bild 8. En av de tidigare branddetektorerna i kyrkvindensnock. Foto: Kjell Taawo, 2019. SLM D2020-0120.

Insidan av kyrktornet

I kyrktornets översta rum under torntaket läckte takluckan in regnvatten och snö. Delar av timret närmast luckan var kraftigt rötskadat. Fönsterkittet i de små spröjsade fönstren var helt borta, varför rutorna endast hölls på plats med hjälp av stiften. På grund av att kittet var borta var det stora glipor mellan fönsterrutorna och bågen och spröjsen, genom vilka det kom in stora mängder regnvatten och snö.

Kyrktornets tak

Korsets förgyllning var till stora delar anfräkt av fågelträck. Korset belystes av strålkastare som var monterade på långa järnstänger som hängde ut från torntaket och därför syntes från marken. På taket fanns heller ingen säkerhetsanordning, vilket bedömdes vara mycket olämpligt i händelse av att enklare reparationer behöver utföras.

Bild 9. Den rötskadade timmerbjälken strax under takluckan. Foto: Andreas Bure, våren 2019.

Bild 10. Ett av de två fönstren i kyrktornets östra fasad. Foto: Thomas Lundqvist, våren 2019.

Bild 11. Korsets förgyllning innan påbörjad renovering. Foto: 2019-06-11. SLM D2020-0121.

Bild 12. Takluckan innan renovering. Strax ovanför luckan syns de tidigare stängerna för strålkastarna.
Foto: 2019-06-11. SLM D2020-0122.

Beskrivning av åtgärder

Förberedelser

Byggställningen fästes i kyrktornet med skruvar i nya borrhål i tegelmurverket till ett djup av ca 10–15 cm med en 14 mm-borr. Plastplugg med ögla användes. Tre hål togs upp i den putsade nederdelen av tornet, varav ett av hålen borrades fel av misstag och inte användes till infästning. I den oputsade övre delen av tornet, togs borrhål upp i tegelmurverkets fogar för att inte göra skada på det medeltida teglet. I övrigt fästes ställningen genom att klämmas fast i takplåtens ståndfalsar, vilket inte medförde några ingrepp på plåten.

Renovering och tillbyggnad av landgång på kyrkvinden

Landgången på kyrkvinden breddades med två plankor av samma dimension som befintliga. Plankorna fästes av varsamhetsskäl inte i takstolarnas bindbjälkar, utan sammanfogades med befintliga plankor med skruv i en underliggande träregel intill bindbjälkarna. Konstruktionen vilar således endast på takstolarna. En fotlist spikades i plankorna runt hela landgången, för att minska risken för halk- och fallolyckor.

Stolparna till befintligt räcke vid landgångens norra sida kompletterades med nytt virke och höjdes till ungefär den dubbla höjden. Exakta mått erhöles inte. Åtgärden krävde inga infästningar i de äldre takstolarna. På den sida där ett räcke saknades (på södra sidan om landgången) tillverkades ett sådant - på denna sida fästes stolparna i bindbjälkarna med två torxsruvar i vardera stolpen. Den åverkan som åtgärden medförde på timret bedömdes dock som relativt liten och accepterades därför. På båda sidorna monterades förutom de översta räckena även två mittliggare för att öka säkerheten. Dessa har inte medfört någon åverkan på det äldre byggnadsmaterialet.

För att skapa bättre och säkrare arbetsutrymme förstörades plattformen framför stegen i kyrkvindens (långhusets) västra del. Inte heller här gjordes några ingrepp i takstolarna. Stegens lutning ändrades, och en ny handledare monterades intill.

Framför fasadluckan i kyrkvindens nordvästra hörn byggdes en plattform av brädpanel, i syfte att förbättra tillgängligheten för utryckningspersonal. Plattformen håller ihop sig själv och vilar utan infästning på befintliga bjälkar. Mellan avsatsen och landgången byggdes en spång av två plankor, utan räcke. Spången spikades direkt i det sågade brädverket som kompletterar takstolarna. Detta ansågs ur antikvarisk synvinkel vara opproblemiskt, eftersom virket är relativt nytt och därför inte tillmäts ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Bild 13. Borrhål med infästning för byggnadsställningen i nederdelen av kyrktornet. Foto: 2019-06-11 SLM D2020-0173.

Bild 14. Borrhål med infästning för byggnadsställningen i tornets övre del. Foto: 2019-06-11 SLM D2020-0174.

Bild 15. Infästning för byggnadsställningen på plåttakets ståndfals. Foto: 2019-06-11 SLM D2020-0175.

Bild 16. Där byggnadsställningens stolpar vilade på taket lades brädbitar ut till skydd för plåten. Foto: 2019-06-11 SLM D2020-0176.

Bild 17. Kyrkvinden efter renovering, vy mot kyrkvindens västra del. Foto: 2019-03-28. SLM D2020-0123.

Bild 18. Den nya avsatsen under stegen i kyrkvindens västra del. Foto: 2019-03-28. SLM D2020-0124.

Bild 19. Den breddade landgången sedd underifrån. Bilden visar delar av konstruktionen: de nya plankorna skruvades endast i regler vid sidan av bindbjälkarna. De enda ingrepp som gjordes i det äldre timret var stolparna på högra (södra) sidan om landgången, vilka skruvades fast. Foto: 2019-03-28. SLM D2020-0125.

Bild 20. Landgången sedd underifrån vid koret. Foto: 2019-03-28. SLM D2020-0126.

Bild 21. Närbild av stolpe som skruvats med två st torxskruv i det äldre timret. Foto: 2019-03-28. SLM D2020-0127.

Bild 22. Spången till plattformen vid fasadluckan i kyrkvindens västra tvärvägg. Foto: 2019-03-28. SLM D2020-0128.

Bild 23. Spången till plattformen vid fasadluckan i kyrkvindens västra tvärvägg. Foto: 2019-03-28. SLM D2020-0129.

Installation av brandlarmssystem

I kyrkvinden ovanför landgången monterades 14 aspirerande rökdetektorer av PCV-rör på uppstickande träreglar som fästes i hanbjälkarna. Träreglarna skruvades fast i de äldre hanbjälkarna med 2 st. 80 mm torxskruv, varav cirka 40 mm av skruven gjorde intrång i timret. Åtgärdens påverkan på de dokument- och kunskapsvärden som tillmätts takstolarna, vilka är uppförda efter branden 1719, bedömdes vara liten och godtogs därför.

De upprätta rökdetektorerna leder ner till en horisontellt liggande rökledning som löper från en brandlarmscentral och en larmsändare vid kyrkvindens västra ände, genom takstolarna och vidare ned till sakristians tak. Mellan infästningarna vilar rökledningen på takstolarna. För att kompensera hanbjälkarnas olika nivåskillnader och ge rökledningen bärande stöd fästes vid enstaka takstolar mindre klossar ovanpå hanbjälkarna. Klossarna fästes med mindre skruv som enligt uppgift gjort ca 10 mm intrång i timret. Torxskruv är inte traditionellt, men är betydligt lättare att avlägsna i jämförelse med t.ex. spik och bedöms därför också som reversibelt i en högre grad. Infästningens åverkan bedömdes som mycket liten och därför godtagbar ur antikvarisk synvinkel.

Från kyrkvinden löper rökledningen ned till sakristians tak där den slutar. Ledningen är dragen tillsammans med övriga befintliga elkablar och har monterats på samma galvaniserade konsoler som dessa. För detta behövdes inga nya håltagningar eller annan inverkan på värdefullt äldre byggnadsmaterial göras.

Bild 24. Brandcentralen vid kyrkvindens bakre del. Foto: 2019-04-12. SLM D2020-0130.

Bild 25. De uppstickande rökdetektorerna, som monterades på var fjärde takstol, stadgades upp med träreglar som skruvades fast i hanbjälkarna. Foto: 2019-04-12. SLM D2020-0131.

Bild 26. Reglarna monterades med två st torxskruv. Foto: 2019-04-12. SLM D2020-0132.

Bild 27. Ny proppdosa med kontaktuttag på väggen i kyrktornets lanternin. Foto: 2019-07-12. SLM D2020-0133.

Bild 28. Ny rökdetektor i taket i kyrktornets lanternin. Foto: 2019-07-12. SLM D2020-0134.

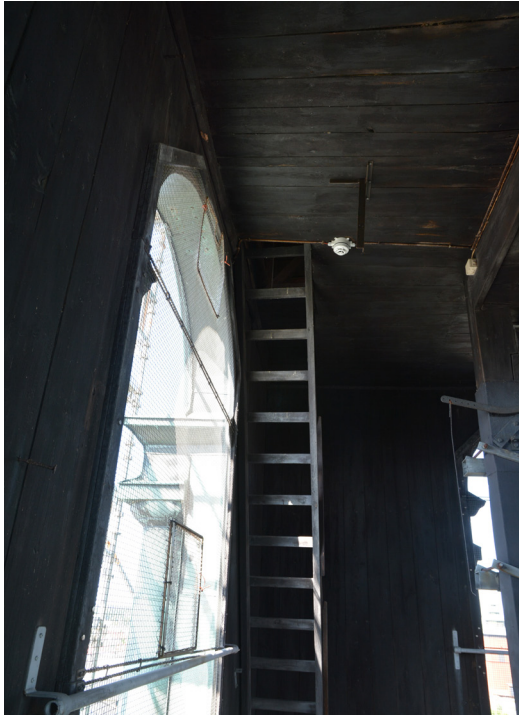

Bild 29. Ny rökdetektor i taket i kyrktornets lanternin.
Foto: 2019-07-12. SLM D2020-0135.

Bild 30. Nya elkablar monterades med kabelklamrar.
Foto: 2019-07-12. SLM D2020-0136.

Bild 31. Ny rökdetektor i kyrktornetsnock, strax under korset. Foto: 2019-07-12. SLM D2020-0137.

Trälagningar i kyrktorn

Den rötskadade delen av bjälken under takluckan sågades ur och skarvades med nytt virke som bilats till utseende lika befintligt. Skarvningen gjordes rak i ena änden och halvt i halvt med liggande blad i andra änden. Den nya delen fästes med två grova järnbultar, lika befintligt. Även de två tvärgående bjälkarna ovanför den skarvade delen hade mindre rötskador i underkant. Dessa delar bilades bort för hand. För att kompensera borthugget virke på de övre tvärgående bjälkarna, gjordes den skarvade delen på den undre bjälken något högre.

En ny platå tillverkades av grova brädor som spikades med handsmidd spik i takbjälklaget (de tvärgående bjälkarna). Stegen från golvet upp till platån kompletterades med en slät profilerad handledare på trästolpar som spikades direkt i stegen. Till samtliga trälagningar användes gotländskt kådrikt kärnvirke och handsmidd spik.

Bild 32. Den ilagade timmerbjälken och den nya platån strax under takluckan. Foto: 2019-06-11. SLM D2020-0138.

Bild 33. Det skarvade timret skruvades fast med franska träskruvar, lika befintligt. Foto: 2019-06-11. SLM D2020-0139.

Bild 34. Ilagad timmerbjälke och ny platå under takluckan. Foto: 2019-06-11. SLM D2020-0140.

Bild 35. Brädorna sågades ur för att passa in mellan befintliga beslag mm. Notera de handsmidda spikarna. Foto: 2019-06-11. SLM D2020-0141.

Bild 36. Den nya takluckan efter renovering. Notera sargen som är högre än i den föregående konstruktionen (jämför med bild 12). Foto: 2019-06-11. SLM D2020-0142.

Renovering av takluckan och delar av takplåten

Den gamla kopparplåten på sargen och takluckan var delvis mycket spröd i falsarna, och avlägsnades. Trävirket i takluckans sarg som också var något rötskadat renoverades med nytt kärnvirke av god kvalitet. För att motverka inträngande regnvatten från det översta takfallet höjdes sargen med 200 mm. Sargen kläddes in med ny kopparplåt som falsades med enkla stånd- och hakfalsar. En ny taklucka tillverkades av plywood som täcktes med kopparplåt. Att plywood användes, i stället för ett mer traditionellt trämaterial, var inget som på förväg diskuterats. Ur antikvarisk synpunkt är detta av mindre betydelse, då takluckan inte tillmäts något särskilt kulturhistoriskt värde eller upplevelsevärde - långt viktigare är att den håller tätt mot vatten och är säker att hantera.

De äldre skruvade fästena för de utskjutande strålkastarna ovanför takluckan, samt den vita eldosan strax intill takluckan, togs bort. Att endast täta hålen i plåten bedömdes inte utgöra en tillräckligt säker konstruktion eftersom det kan medföra en ökad risk för läckage. Därför togs de tre hålgjorda plåtskivorna (där strålkastarfästena tidigare hade suttit) bort och ersattes med nya skivor av kopparplåt. Dessa fogades samman i befintliga plåtar med enkla ståndfalsar.

Kopparplåten är av traditionell typ som på sikt ärgar och antar den karakteristiska gröna kulören, av samma utseende som det befintliga taket.

*Bild 37. Även plåtarna vid sidan av luckan, där de tidigare fästena för strålkastarna var monterade, byttes ut.
Foto: 2019-07-08. SLM D2020-0143.*

Bild 38. Ny kopparplåt med enkelfasning. Foto: 2019-07-08. SLM D2020-0144.

Bild 39. Takluckan efter avslutad renovering. Foto: 2019-07-08. SLM D2020-0145.

Montering av belysningsarmaturer och säkerhetsskenor

Nya belysningsarmaturer med LED-lampor fästes på det översta takets fyra hörn. Dessa klämdes fast på takplåtarnas ståndfalsar med en mellanliggande gummimatta mellan själva falsen och lampans fäste. Inga nya hål behövde göras i plåten. Rostfritt stål användes för att undvika frätskador på kopparplåten. Ovanpå belysningsarmaturerna limmades fågelskydd för att motverka ansamling av fågelträck.

Till belysningsarmaturerna monterades rörledningar av koppar under takfoten på översta takfallet. Ledningarna klämdes fast i plåten på samma sätt som armaturerna och krävde ingen håltagning eller andra ingrepp i plåten.

En klarlackad varmförzinkad stålskena för att fästa säkerhetslinor i klämdes fast i plåtfalsarna på översta takfallet. Konstruktionen motsvarar belysningsarmaturernas och rörledningarnas fästansordning med mellanliggande gummimatta mellan falsen och fästansordningen. Inte heller detta medförde nya ingrepp i plåten.

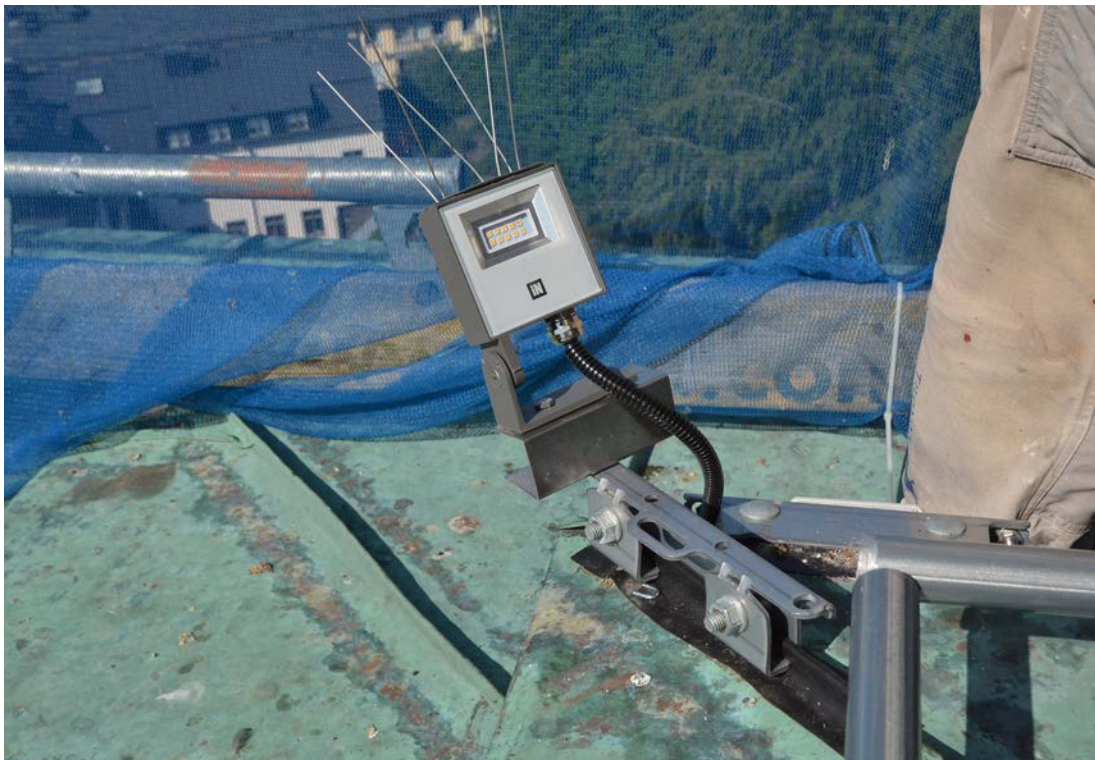

Bild 40. De nya belysningsarmaturerna klämdes fast i befintliga ståndfalsar. Foto: 2019-07-12. SLM D2020-0146.

Bild 41. Nya säkerhetsskenor monterades för att underlätta framtida reparationer och andra åtgärder. Skenorna klämdes fast i takplåtens ståndfalsar. Foto: 2019-07-12. SLM D2020-0147.

Bild 42. Ny armatur och ny rörledning i koppar för elkabel. Foto: 2019-07-08. SLM D2020-0148.

Renovering och förgyllning av kors

Kopparplåten på korset var tidigare målad med röd rostskyddsprimer (under bladguldet). Färgen var mycket spröd och skrapades därför bort.

Grundmålning gjordes med Isotrol Grund. Därefter två strykningar linoljefärg pigmenterat med guldocker. Första strykningen innehöll 10 % vitt. Slutstrykningen innehöll 20 % vitt. Slutligen täcktes hela korset med bladguld av storlek lika befintlig som limmades fast.

Åskledarens fästen i korset var något utslitna och bedömdes inte som säkra. Detta åtgärdades av plåtslagaren som ordnade nya fästen. Hålen som blev efter de gamla fästena löddes igen.

Fågelskydd limmades ovanpå korset, för att undvika ansamlingar av fågelträck som är frätande och påskyndar förgyllningens nedbrytning.

Bild 43. Korset under pågående renovering. Den gula färgen utgörs av linoljefärg med guldockrapigment. Nedtill syns bladguldet som limmades fast. Foto: 2019-07-08. SLM D2020-0149.

Bild 44. Korset efter avslutad renovering. Ytor som inte syns underifrån rengjordes endast, varpå fågelskydd limmades fast. Foto: 2019-07-12. SLM D2020-0150.

Bild 45. Korset efter avslutad renovering. Nya fästen till åskledaren gjordes, de gamla hålen löddes igen av plåtslagaren. Foto: 2019-07-12. SLM D2020-0151.

Renovering av fönster

Befintliga fönsterbågar togs ur och renoverades inomhus på verkstad. Fönsterrutorna märktes upp och togs ut ur bågarna. Bågarna och spröjsen skrapades trärena. Enstaka mindre trälagningar genomfördes. Spröjsens falsar ströks med linolja för bättre motståndskraft mot röta. Fönsterrutorna sattes tillbaka, stiftades och kittades med linoljekitt. Fönstren målades slutligen med svart linoljefärg i tre strykningar innan de sattes tillbaka i respektive fönsterkarm. Inga befintliga glastrutor gick sönder vid hanteringen. Bågarna hålls på plats med en tunn bräda som är spikad i karmen. På utsidan sitter plåtar som hindrar bågarna från att falla ur.

*Bild 46. Fönstren renoverades genom kittning med linoljekitt och målning med linoljefärg. Bågen sitter fast mellan en spikad bräda på insidan av bågen, och den (sedan tidigare befintliga) galvaniserade plåten på utsidan av bågen.
Foto: 2019-07-12. SLM D2020-0152.*

Bild 47. Fönster efter renovering. Foto: 2019-07-12. SLM D2020-0153.

Fasadlucka och stege

För att förbättra möjligheterna för brand- och annan utryckningspersonal att snabbt ta sig in på kyrkvinden monterades en ny stege och gångbrygga i aluminium på taket ovanför körövningsrummet vid kyrktornets norra sida. Alltsammans klämdes fast i plåtens ståndfalsar, likt övriga anläggningar på kyrktornets tak, varför inga håltagningar eller andra ingrepp behövde göras i plåten. Stegen och gångbryggan målades med Isotrol Grund och Isotrol Pansar i grön kulör som harmonierar med den ärgade kopparplåten. Fasadluckan kompletterades med en ny låsanordning som inte krävde håltagning eller ingrepp i murverket. Låset är avsett att klippas upp av utryckningspersonalen vid händelse av brand eller dylikt.

Efterarbete

Upptagna hål på nederdelen av tornet för byggnadsställningen fylldes igen med hydrauliskt kalkbruk. Lagningarna avfärgades med kalkfärg av våtsläckt kalkpasta i kulör likt befintlig. Upptagna hål på överdelen av tornet i tegelmurverkets fogar för byggnadsställningen fylldes igen med hydrauliskt kalkbruk.

Bild 48. Fasadluckan till vinden kompletterades med ett låsbart diskret handtag. Konstruktionen krävde inga ingrepp i murverket. Foto: 2020-02-12. SLM D2020-0154

Bild 49. Borrhålen för byggställningen i kyrktornets putsade del fogades med hydrauliskt kalkbruk och avfärgades med kalkfärg. Foto: 2019-09-06. SLM D2020-0155.

Bild 50. Stegen och takbryggan i aluminium klämdes fast i befintliga plåtfalsar och målades med Isotrol i kulör liknande den ärgade kopparplåten. Foto: 2020-02-12. SLM D2020-0156.

Antikvarisk bedömning av utförda arbeten

Åtgärderna på kyrkvinden (breddning av landgång, montering av räcke m.m., montering av nytt branddetekteringssystem) har medfört mycket få ingrepp i äldre befintligt byggnadsmaterial. Stolparna på landgångens södra sida samt reglarna som stadgar upp branddetektorerna skruvades med torxskruv i befintliga äldre bind- respektive hanbjälkar. Torxskruv är en modern typ som ur kulturhistorisk synvinkel inte passar med takstolarna från 1700-talet. Eftersom kyrkvinden inte är allmänt tillgänglig finns det dock inget behov av att platsen upplevs som autentisk för den tid då kyrkvinden eller takstolarna tillkom. Som antikvarie ansåg jag att skruv var att föredra framför t.ex. handsmidd spik, eftersom det skulle vara betydligt svårare att avlägsna och därmed även mindre reversibelt. Det kan dock invändas att det hade varit mer varsamt att fästa stolparna och reglarna på annat sätt som inte hade medfört åverkan i timret. Eftersom skruvhålen endast är ett par millimeter breda och ca 10 respektive 40 mm djupa, bedöms dock att takstolarnas kulturhistoriska värde har skadats i en försumbar omfattning.

Renoveringen av timmerbjälken och platån under takluckan gjordes med stor hantverksskicklighet med material av hög kvalitet och med omsorg om befintliga kulturhistoriska värden. Av samma orsak som det bedöms som mer reversibelt med modern skruv i takstolarna på kyrkvinden, utgör den handsmidda spiken till viss del en onödig bestandsdel i platåns konstruktion. Det hade varit mer lämpligt om platån tilläts ligga ovanpå timmerbjälkarna utan att vara fastspikad i dessa, t.ex. med en regel under brädorna.

Renoveringen av takluckan och takplåten har genomförts med stor hantverksskicklighet. Mindre anmärkningar kan emellertid göras, t.ex. i att luckan tillverkades av plywood som sedan kläddes in i kopparplåt. Takluckans konstruktion har dock inget som helst publikt värde - det viktiga är snarare att konstruktionen är rejäl och att luckan är lätt att hantera.

Takluckans sarg höjdes med ca 20 cm för att motverka intrång av rinnande vatten. Sargen kan till viss del ses från marken, vilket inte var avsikten från början. Dess (förhållandevis mycket ringa) synlighet beror dock främst på att kopparplåten ännu inte har ärgat. Påverkan på lanterninens utseende är mycket liten.

Renoveringen av korset och fönstren i kyrkvinden bedöms ha utförts med en mycket hög hantverksskicklighet och utan någon som helst negativ påverkan på de respektive delarnas kulturhistoriska värden.

Sammanfattningsvis intygas att åtgärderna generellt är mycket väl utförda, med såväl hantverksskicklighet som varsamhet om befintliga kulturhistoriska värden. Arbetsprocessen gick ovanligt smidigt och enkelt, och det fanns från samtliga inblandade entreprenörer en lyhördhet och förståelse till varför nödvändiga kompromisser av antikvariska orsaker behövde göras. Arbetet kan därför godkännas.

Bild 51. S:t Nicolai kyrka efter renovering. Vy mot väster från Östra bergen. Foto: 2019-09-06. SLM D2020-0157.

Antikvariska iakttagelser

Under renoveringen av korset noterades att det inte var helt fixerat utan svajade något när det utsattes för tryck. Korset, som utgörs av en timmerstock som är inklädd med kopparplåt, är en del av takkonstruktionen och bör därför lyftas endast i nödfall och först efter att nödvändiga säkerhetsåtgärder vidtagits. Infästningen i taknocken som är lätt att undersöka okulärt bedömdes som stark eftersom allt virke är torrt och utan synliga spår av vattenläckage. Även själva korsets plåtkonstruktion bedöms som helt tät och tros i nuläget inte utgöra något skäl till oro. Korset behöver dock hållas under uppsikt och kan förslagsvis kontrolleras en gång om året. Vid misstanke om att konstruktionen börjar försvagas, bör åtgärder vidtas.

Virket i de två fönsterbågarna i kyrktornet som renoverades var av relativt låg kvalitet. Flera av fönsterrutorna var av planglas. Bågarna tros av dessa orsaker vara utbytta under 1950- eller 1960-talet.

Avvikelser från Länsstyrelsens beslut

Det nya räcket vid landgången fästes i hanbjälkarna med två skruvar i vardera stolpen, i stället för tre skruvar som stod i offerten. Detta är positivt eftersom det har inneburit en mindre åverkan på det äldre timret.

Projektrelaterad information

Medverkande aktörer

Byggställningar - Hyrställningar i Nyköping AB, Nyköping

Tillgänglighetsanpassningar - Tunabergs Bygg AB, Nyköping

Brandlarmssystem - Elajo AB, Nyköping

Belysning - Elajo AB, Nyköping och Nyköpings Plåt & Tak, Nyköping

Timmerlagningar - Bures Byggnadsvård, Stigtomta

Plåtarbeten - Nyköpings Plåt & Tak, Nyköping

Förgyllning av kors - Thomas Lundqvist Måleri o Bygg, Nyköping

Fönsterrenovering - Thomas Lundqvist Måleri o Bygg, Nyköping

Använda material

Armaturer - Scan Interlight Focus+ Zero LED 10w

Torxskruv 80 mm till infästningar av rökdetektorer i takstolarna på kyrkvinden

Gotlandsvirke - Österby brädgård, Visby

Handsmidd spik - Claessons trätjära, Göteborg

Brädorna på plåtå under luckan håller cirkamåtten 32 mm x 260–280 mm

Kopparplåt - 0,6 GL CW 024 A- SS 5015

Beslagen på takluckan är av rostfritt stål och specialtillverkades av Nyköpings Plåt & Tak

Säkerhetsskenor - C W Lundberg

Isotrol Grund

Isotrol Pansar, NCS S 6010-G30Y

Linoljefärg - Engwall o Claesson

Guldockrapigment (korset)

Bladguld - Transfer 23, 75 K 80x80 mm med tillhörande utomhuslim. Inköpt hos Artistica Konstnärsmaterial HB, Sundsvall.

Lim till fågelskydd - Casco XtremFix

Åffa Linoljekitt

Källförteckning

Tryckta källor och litteratur

Blomberg, Carl Gustaf. (1976). *S:t Nicolai kyrka*. 3. uppl. Nyköping: Södermanlands museum

Bohrn, Erik. (1938). *S:t Nicolai kyrka i Nyköping: Vägledning*. Nyköping: G. Österbergs Tryckeri A.B.

Lindahl, Göran. (2003). *Kyrkorna 1550 - 1760. I Södermanland - landskapets kyrkor / Margareta Kempff Östlind, red.* Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag

Kempff Östlind, Margareta (2003). *Medeltidens kyrkor. Södermanland - landskapets kyrkor / Margareta Kempff Östlind, red.* Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag

Schnell, Ivar. (1965). *Kyrkorna i Södermanland*. Nyköping: Södermanlands hembygds- och museiförbund

Schnell, Ivar. (1957). *S:t Nicolai kyrka*. Sörmländska kyrkor 97 (andra upplagan). Nyköping: Södermanlands hembygdsförbund

Webjörn, Margit. (2004). *S:t Nicolai kyrka Nyköping - Vårdplan*. Webjörn Arkitekter.

Bilagor

Beslut, tillstånd att byta ut/laga rötskadat timmer samt renovering av fönster i tornet

Bo G Svensson
010-2234344

BESLUT

Datum

2019-03-21

Dnr

433-922-2019

1(4)

Nyköpings församling
joakim.dahlqvist@svenskakyrkan.se

Förenklad delgivning

Tillstånd till att byta ut/laga rötskadat timmer i tornet samt renovering av fönster i tornet, S:t Nicolai kyrka, Nyköpings stad och kommun

Beslut

Länsstyrelsen beslutar med stöd av 4 kap. 3 § kulturmiljölagen (1988:950, KML) att lämna Nyköpings församling tillstånd till att byta ut/laga rötskadat timmer i tornet samt renovering av fönster i tornet, S:t Nicolai kyrka, i enlighet med inkomna handlingar och på nedanstående villkor.

Detta beslut kan överklagas till förvaltningsrätten i Linköping, se nedan. Beslutet gäller i fem år från att det vunnit laga kraft.

Villkor

1. Arbetet ska utföras av firmor med dokumenterad erfarenhet av aktuella åtgärder och arbete i kulturhistoriskt värdefulla byggnader.
2. Offert och arbetsbeskrivning finns från Bures Byggnadsvård, daterad den 30 januari 2019 samt Thomas Lundqvist Måleri, daterad den 31 januari 2019.
3. Arbetet ska utföras med antikvarisk medverkan och dokumentation.
4. Antikvarisk expert ska senast sex månader efter avslutat arbete ta fram en förenklad rapport (PM), som skickas i PDF-format till Länsstyrelsen. Vi vidarebefordrar den till berörda institutioner.

Av rapporten ska framgå:

- Administrativa uppgifter
- Objektshistorik av relevans för ärendet
- Utförda åtgärder och motivering för åtgärderna
- Kulturhistoriska iakttagelser under arbetet
- Eventuella avvikelser från Länsstyrelsens beslut
- Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder
- Foton före, under och efter arbetet

5. Antikvarisk expert har rätt att ge detaljanvisningar. Expertens anvisningar ska följas. Vid större avvikelser från insänd beslutsgrundande handling liksom vid eventuella tvister m.m. angående genomförandet ska frågan hänskjutas till Länsstyrelsen för avgörande.

Postadress
611 86 NYKÖPING

Besöksadress
Stora torget 13

Telefon
010-223 40 00 växel

E-post
sodermanland@lansstyrelsen.se

Organisationsnummer
202100-2262

Bankgiro
5051-8653

Faktureringsadress
FE 98
838 73 FRÖSÖN

Internet
www.lansstyrelsen.se/sodermanland

BESLUT

2(4)

Datum

Dnr

2019-03-21

433-922-2019

6. Antikvarisk expert och Länsstyrelsen ska av församlingen i förekommande fall kallas till byggmöten. Byggmötesprotokoll ska löpande skickas till Länsstyrelsen.

7. Antikvarisk expert och Länsstyrelsen ska av församlingen kallas till antikvarisk slutbesiktning när åtgärderna är avslutade.

Motivering till beslutet

I tornet finns behov av mindre timmerlagningar. Rötskadat timmer byts ut (en stock) samt lagning av underliggande stock, åtgärder på golv under taklucka samt ny handledare till befintlig steg. Virke av hög kvalitet kommer att användas.

Länsstyrelsen bedömer sammantaget att ansöka åtgärder på ovanstående villkor nödvändiga att utföra och är förenliga med varsamhetskraven enligt KML, varför bifall till ansökan ges.

Beskrivning av ärendet

Ni har den 31 januari 2019 ansökt om tillstånd för rubricerade arbeten.

Beskrivning och historik

S:t Nicolai kyrka är en viktig pendang till de administrativa byggnaderna kring Stora torget i Nyköping och visar på kyrkans starka ställning i samhället under historisk tid. På berget norr om torget står kyrkans rödfärgade klockstapel, stadens äldsta träbyggnad från 1692 och ett viktigt landmärke i staden. Kyrkans tidigare kyrkogård har idag funktionen av kyrkotomt och endast ett par gravstenar finns bevarade norr om kyrkan.

S:t Nicolai kyrka består av ett treskeppigt långhus med mångkantigt kor i öster med markerade murpelare i fasad. I norr ansluter den lägre sakristian och i väster ett fyrsidigt torn. Vid tornets norra sida är en senare tillbyggnad.

1390 brann kyrkan, då valven förstördes och rasade in. Södra tvärskeppets valv klarade sig. Under 1400-talets första hälft försågs kyrkan med nya sidoskepp väster om de gamla korsarmarna. Norra och södra sidoskeppsmurarna samt västra sidan av tvärskeppet revs. De nuvarande långhusmurarna uppfördes i anslutning till de gamla tvärskeppsgavlarna. Västtornet uppfördes med gråsten i bottenvåningen och tegel i övriga våningar. Tornet hade en gotisk spira. På 1630-talet fick tornet en ny spira. 1665 drabbades Nyköpings stad av en brand, då kyrkan eldskadades. Störst skador uppstod i tornet och i de tre valven närmast tornet. 1719 brann återigen staden, då alla mittskeppsvalv i kyrkan fram till koret förstördes. 1797 byggdes en ny tornhuv i form av en lanternin, den tidigare förstördes i branden 1719. Huven ritades av arkitekt Olof Tempelman.

Antikvarisk medverkan

Enligt uppgift kommer församlingen att anlita Sörmlands museum, antikvarie Kjell Taawo, som svarar för antikvarisk medverkan. Länsstyrelsen har inget att erinra mot detta. Kostnaden för antikvarisk medverkan regleras enligt särskilt avtal mellan församlingen och antikvarisk expert. Mer information finns på Länsstyrelsens hemsida:

<https://www.lansstyrelsen.se/sodermanland/foretag/mark-och-bebyggelse/kulturmiljo/kyrkliga-kulturminnen.html>

BESLUT

3(4)

Datum

Dnr

2019-03-21

433-922-2019

Bestämmelser som beslutet grundas på

Enligt 4 kap. 3 § KML får inte kyrkobyggnader som är uppförda och kyrkotomter som har tillkommit före utgången av år 1939 på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av länsstyrelsen.

I fråga om en kyrkobyggnad krävs alltid tillstånd för rivning, flyttning eller ombyggnad av byggnaden liksom för ingrepp i eller ändring av dess exteriör och interiör med dess fasta inredning och konstnärliga utsmyckning samt för ändring av dess färgsättning.

Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäligen med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen ska utföras och den dokumentation som behövs.

Information

Du kan överklaga beslutet

Se bilaga 1.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av antikvarie Ebba Gillbrand med biträdande länsantikvarie Bo G Svensson som föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Så här hanterar vi dina personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.

Kopia till:

Riksantikvarieämbetet, registrator@raa.se,
Sörmlands museum, kjell.taawo@dll.se,
Strängnäs stift, strangnas.stift@svenskakyrkan.se

Bilaga 1

Du kan överklaga beslutet

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du **skriftligen** överklaga beslutet hos förvaltningsrätten. **Observera att du ska skicka eller lämna överklagandet till Länsstyrelsen i Södermanlands län, 611 86 Nyköping. Du kan även skicka in överklagandet via e-post till sodermanland@lansstyrelsen.se.** Det ska du göra därför att Länsstyrelsen måste pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare till förvaltningsrätten.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet**. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be om att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det förvaltningsrätten som beslutar om tiden kan förlängas eller inte.

Om den som överklagar är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet dock ha kommit in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.

Ditt överklagande ska innehålla:

- vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer
- hur du vill att beslutet ska ändras
- varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt

Skriv också följande uppgifter, om du inte tidigare lämnat dem:

- personnummer
- adress till bostaden
- telefonnummer där du kan nås
- eventuellt övriga uppgifter som behövs för att man ska kunna skicka handlingar till dig

Om du har handlingar eller annat som du anser stöder din uppfattning, bör du skicka med kopior på dessa.

Ombud

Du har rätt att anlita ett ombud för att sköta överklagandet åt dig. I så fall ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta Länsstyrelsen på e-post till sodermanland@lansstyrelsen.se eller telefon 010-223 40 00. Ange diarienummer för beslutet.

Beslut, tillstånd att installera nytt brandlarmssystem, tillgänglighetsanpassningar i tornet samt takbrygga och takstege på lågdelen mot norr

Bo G Svensson
010-2234344

BESLUT

Datum

2019-03-21

Dnr

433-1727-2019

1(4)

Nyköpings församling
joakim.dahlqvist@svenskakyrkan.se

Förenklad delgivning

Tillstånd att installera nytt brandlarmsystem, tillgänglighetsanpassningar i tornet samt takbrygga och takstege på lågdelen mot norr, S:t Nicolai kyrka, Nyköpings stad och kommun

Beslut

Länsstyrelsen beslutar med stöd av 4 kap. 3 § kulturmiljölagen (1988:950, KML) att lämna Nyköpings församling tillstånd till att installera ett nytt brandlarmsystem samt tillgänglighetsåtgärder i tornet och på lågdelen mot norr, S:t Nicolai kyrka, i enlighet med inkomna handlingar och på nedanstående villkor.

Detta beslut kan överklagas till förvaltningsrätten i Linköping, se nedan. Beslutet gäller i fem år från att det vunnit laga kraft.

Villkor

1. Arbetet ska utföras av firmor med dokumenterad erfarenhet av aktuella åtgärder och arbete i kulturhistoriskt värdefulla byggnader.
2. Offert och arbetsbeskrivning finns från Tunabergs Bygg AB, daterad den 21 februari 2019 samt från Elajo El & Energiteknik AB, daterad den 27 februari 2019.
3. Arbetet ska utföras med antikvarisk medverkan och dokumentation.
4. Antikvarisk expert ska senast sex månader efter avslutat arbete ta fram en förenklad rapport (PM), som skickas i PDF-format till Länsstyrelsen. Vi vidarebefordrar den till berörda institutioner.

Av rapporten ska framgå:

- Administrativa uppgifter
- Objektshistorik av relevans för ärendet
- Utförda åtgärder och motivering för åtgärderna
- Kulturhistoriska iakttagelser under arbetet
- Eventuella avvikelser från Länsstyrelsens beslut
- Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder
- Foton före, under och efter arbetet

Postadress
611 86 NYKÖPING

Besöksadress
Stora torget 13

Telefon
010-223 40 00 växel

E-post
sodermanland@lansstyrelsen.se

Organisationsnummer
202100-2262

Bankgiro
5051-8653

Faktureringsadress
FE 98
838 73 FRÖSÖN

Internet
www.lansstyrelsen.se/sodermanland

BESLUT

2(4)

Datum

Dnr

2019-03-21

433-1727-2019

5. Antikvarisk expert har rätt att ge detaljanvisningar. Expertens anvisningar ska följas. Vid större avvikelser från insänd beslutsgrundande handling liksom vid eventuella tvister m.m. angående genomförandet ska frågan hänskjutas till Länsstyrelsen för avgörande.

6. Antikvarisk expert och Länsstyrelsen ska av församlingen i förekommande fall kallas till byggmöten. Byggmötesprotokoll ska löpande skickas till Länsstyrelsen.

7. Antikvarisk expert och Länsstyrelsen ska av församlingen kallas till antikvarisk slutbesiktning när åtgärderna är avslutade.

Motivering till beslutet

Befintlig brandlarmanläggning i kyrkan har bedömts vara i behov att bytas ut mot en modernare anläggning av säkerhetsskäl, ett adresserbart brandlarmsystem. På kyrkvinden installeras aspirerande rökdetektor med kraftaggregat och gränssnitt mot brandlarmcentral. Tornet kompletteras med två extra rökdetektorer så att detektorer finns på varje plan.

In samband med dessa arbeten så kompletteras bland annat befintliga landgångar och nya byggs. Befintliga räcken höjs och kompletteras med nya. En plattform byggs innanför fasadlucka i vindsutrymmet. Detta görs för att öka tillgängligheten till teknikinstallationerna, så att dessa kan nås på ett säkert sätt som uppfyller arbetsmiljölagsstiftningens intentioner.

Länsstyrelsen bedömer sammantaget att ansökta åtgärder på ovanstående villkor är förenliga med varsamhetskraven enligt KML, varför bifall till ansökan ges.

Beskrivning av ärendet

Ni har den 28 februari 2019 ansökt om tillstånd för rubricerade arbeten. Länsstyrelsen deltog samma dag på ett planeringsmöte inför dessa arbeten.

Beskrivning och historik

S:t Nicolai kyrka är en viktig pendang till de administrativa byggnaderna kring Stora torget i Nyköping och visar på kyrkans starka ställning i samhället under historisk tid. På berget norr om torget står kyrkans rödfärgade klockstapel, stadens äldsta träbyggnad från 1692 och ett viktigt landmärke i staden. Kyrkans tidigare kyrkogård har idag funktionen av kyrkotomt och endast ett par gravstenar finns bevarade norr om kyrkan.

S:t Nicolai kyrka består av ett treskeppigt långhus med mångkantigt kor i öster med markerade murpelare i fasad. I norr ansluter den lägre sakristian och i väster ett firsidigt torn. Vid tornets norra sida är en senare tillbyggnad.

1390 brann kyrkan, då valven förstördes och rasade in. Södra tvärskeppets valv klarade sig. Under 1400-talets första hälft försågs kyrkan med nya sidoskepp väster om de gamla korsarmarna. Norra och södra sidoskeppsmurarna samt västra sidan av tvärskeppet revs. De nuvarande långhusmurarna uppfördes i anslutning till de gamla tvärskeppsgavlarna. Västtornet uppfördes med gråsten i bottenvåningen och tegel i övriga våningar. Tornet hade en gotisk spira. På 1630-talet fick tornet en ny spira. 1665 drabbades Nyköpings stad av en brand, då kyrkan eldskadades. Störst skador uppstod i tornet och i de tre valven närmast tornet. 1719 brann återigen staden, då alla midskeppsvalv i kyrkan fram till koret förstördes. 1797

BESLUT

3(4)

Datum

Dnr

2019-03-21

433-1727-2019

byggdes en ny tornhuv i form av en lanternin, den tidigare förstördes i branden 1719. Huven ritades av arkitekt Olof Tempelman.

Antikvarisk medverkan

Enligt uppgift kommer församlingen att anlita Sörmlands museum, antikvarie Kjell Taawo, som svarar för antikvarisk medverkan. Länsstyrelsen har inget att erinra mot detta. Kostnaden för antikvarisk medverkan regleras enligt särskilt avtal mellan församlingen och antikvarisk expert. Mer information finns på Länsstyrelsens hemsida:

<https://www.lansstyrelsen.se/sodermanland/foretag/mark-och-bebyggelse/kulturmiljo/kyrkliga-kulturminnen.html>

Bestämmelser som beslutet grundas på

Enligt 4 kap. 3 § KML får inte kyrkobyggnader som är uppförda och kyrkotomter som har tillkommit före utgången av år 1939 på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av länsstyrelsen.

I fråga om en kyrkobyggnad krävs alltid tillstånd för rivning, flyttning eller ombyggnad av byggnaden liksom för ingrepp i eller ändring av dess exteriör och interiör med dess fasta inredning och konstnärliga utsmyckning samt för ändring av dess färgsättning.

Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäligen med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen ska utföras och den dokumentation som behövs.

Information

Du kan överklaga beslutet

Se bilaga 1.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av antikvarie Ebba Gillbrand med biträdande länsantikvarie Bo G Svensson som föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Så här hanterar vi dina personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.

Kopia till:

Riksantikvarieämbetet, registrator@raa.se,
Sörmlands museum, kjell.taawo@dll.se,
Strängnäs stift, strangnas.stift@svenskakyrkan.se

Bilaga 1

Du kan överklaga beslutet

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du **skriftligen** överklaga beslutet hos förvaltningsrätten. **Observera att du ska skicka eller lämna överklagandet till Länsstyrelsen i Södermanlands län, 611 86 Nyköping. Du kan även skicka in överklagandet via e-post till sodermanland@lansstyrelsen.se.** Det ska du göra därför att Länsstyrelsen måste pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare till förvaltningsrätten.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet**. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be om att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det förvaltningsrätten som beslutar om tiden kan förlängas eller inte.

Om den som överklagar är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet dock ha kommit in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.

Ditt överklagande ska innehålla:

- vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer
- hur du vill att beslutet ska ändras
- varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt

Skriv också följande uppgifter, om du inte tidigare lämnat dem:

- personnummer
- adress till bostaden
- telefonnummer där du kan nås
- eventuellt övriga uppgifter som behövs för att man ska kunna skicka handlingar till dig

Om du har handlingar eller annat som du anser stöder din uppfattning, bör du skicka med kopior på dessa.

Ombud

Du har rätt att anlita ett ombud för att sköta överklagandet åt dig. I så fall ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta Länsstyrelsen på e-post till sodermanland@lansstyrelsen.se eller telefon 010-223 40 00. Ange diarienummer för beslutet.

Beslut, tillstånd till åtgärder på tornet; omförgyllning av kors, byte av ljusanordning och justering av taklucka

Bo G Svensson
010-2234344

BESLUT

Datum

2019-03-21

Dnr

433-416-2019

1(4)

Nyköpings församling
joakim.dahlqvist.se

Förenklad delgivning

Tillstånd till åtgärder på tornet; omförgyllning av kors, byte av ljusanordning och justering av taklucka, S:t Nicolai kyrka, Nyköpings stad och kommun

Beslut

Länsstyrelsen beslutar med stöd av 4 kap. 3 § kulturmiljölagen (1988:950, KML) att lämna Nyköpings församling tillstånd till omförgyllning av korset på tornet, utbyte av ljusanordning för korset, justering av taklucka i S:t Nicolai kyrka, i enlighet med inkomna handlingar och på nedanstående villkor.

Detta beslut kan överklagas till förvaltningsrätten i Linköping, se nedan. Beslutet gäller i fem år från att det vunnit laga kraft.

Villkor

1. Arbetet ska utföras av firmor med dokumenterad erfarenhet av aktuella åtgärder och arbete i kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

2. Offerter och arbetsbeskrivning finns från Thomas Lundqvist Måleri, daterade den 14 och 16 januari 2019.

3. Arbetet ska utföras med antikvarisk medverkan och dokumentation.

4. Antikvarisk expert ska senast sex månader efter avslutat arbete ta fram en förenklad rapport (PM), som skickas i PDF-format till Länsstyrelsen. Vi vidarebefordrar den till berörda institutioner.

Av rapporten ska framgå:

- Administrativa uppgifter
- Objektshistorik av relevans för ärendet
- Utförda åtgärder och motivering för åtgärderna
- Kulturhistoriska iakttagelser under arbetet
- Eventuella avvikelser från Länsstyrelsens beslut
- Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder
- Foton före, under och efter arbetet

Postadress
611 86 NYKÖPING

Besöksadress
Stora torget 13

Telefon
010-223 40 00 växel

E-post
sodermanland@lansstyrelsen.se

Organisationsnummer
202100-2262

Bankgiro
5051-8653

Faktureringsadress
FE 98
838 73 FRÖSÖN

Internet
www.lansstyrelsen.se/sodermanland

BESLUT

2(4)

Datum

Dnr

2019-03-21

433-416-2019

5. Antikvarisk expert har rätt att ge detaljanvisningar. Expertens anvisningar ska följas. Vid större avvikelser från insänd beslutsgrundande handling liksom vid eventuella tvister m.m. angående genomförandet ska frågan hänskjutas till Länsstyrelsen för avgörande.

6. Antikvarisk expert och Länsstyrelsen ska av församlingen i förekommande fall kallas till byggmöten. Byggmötesprotokoll ska löpande skickas till Länsstyrelsen.

7. Antikvarisk expert och Länsstyrelsen ska av församlingen kallas till antikvarisk slutbesiktning när åtgärderna är avslutade.

Motivering till beslutet

Korset är i behov av omförgyllning. Fågelträck har skadat förgyllningen över tid. Därför monteras nu på korsets överdel ett fågelskydd (fågelpiggar). Befintlig taklucka justeras för att bli tät och kunna låsas på ett säkert sätt. LED-belysning monteras för belysning av korset och ersätter befintlig, äldre ljusanordning.

Länsstyrelsen bedömer sammantaget att ansökta åtgärder på ovanstående villkor är förenliga med varsamhetskraven enligt KML, varför bifall till ansökan ges.

Beskrivning av ärendet

Ni har den 12 januari 2019 ansökt om tillstånd för rubricerade arbeten.

Beskrivning och historik

S:t Nicolai kyrka är en viktig pendang till de administrativa byggnaderna kring Stora torget i Nyköping och visar på kyrkans starka ställning i samhället under historisk tid. På berget norr om torget står kyrkans rödfärgade klockstapel, stadens äldsta träbyggnad från 1692 och ett viktigt landmärke i staden. Kyrkans tidigare kyrkogård har idag funktionen av kyrkotomt och endast ett par gravstenar finns bevarade norr om kyrkan.

S:t Nicolai kyrka består av ett treskeppigt långhus med mångkantigt kor i öster med markerade murpelare i fasad. I norr ansluter den lägre sakristian och i väster ett firsidigt torn. Vid tornets norra sida är en senare tillbyggnad.

1390 brann kyrkan, då valven förstördes och rasade in. Södra tvärskeppets valv klarade sig. Under 1400-talets första hälft försågs kyrkan med nya sidoskepp väster om de gamla korsarmarna. Norra och södra sidoskeppsmurarna samt västra sidan av tvärskeppet revs. De nuvarande långhusmurarna uppfördes i anslutning till de gamla tvärskeppsgavlarna. Västtornet uppfördes med gråsten i bottenvåningen och tegel i övriga våningar. Tornet hade en gotisk spira. På 1630-talet fick tornet en ny spira. 1665 drabbades Nyköpings stad av en brand, då kyrkan eldskadades. Störst skador uppstod i tornet och i de tre valven närmast tornet. 1719 brann återigen staden, då alla midskeppsvalv i kyrkan fram till koret förstördes. 1797 byggdes en ny tornhuv i form av en lanternin, den tidigare förstördes i branden 1719. Huvens ritades av arkitekt Olof Tempelman.

BESLUT

3(4)

Datum

Dnr

2019-03-21

433-416-2019

Antikvarisk medverkan

Enligt uppgift kommer församlingen att anlita Sörmlands museum, antikvarie Kjell Taawo, för antikvarisk medverkan. Länsstyrelsen har inget att erinra mot detta. Kostnaden för antikvarisk medverkan regleras enligt särskilt avtal mellan församlingen och antikvarisk expert. Mer information finns på Länsstyrelsens hemsida:

<https://www.lansstyrelsen.se/sodermanland/foretag/mark-och-bebyggelse/kulturmiljo/kyrkliga-kulturminnen.html>

Bestämmelser som beslutet grundas på

Enligt 4 kap. 3 § KML får inte kyrkobyggnader som är uppförda och kyrkotomter som har tillkommit före utgången av år 1939 på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av länsstyrelsen.

I fråga om en kyrkobyggnad krävs alltid tillstånd för rivning, flyttning eller ombyggnad av byggnaden liksom för ingrepp i eller ändring av dess exteriör och interiör med dess fasta inredning och konstnärliga utsmyckning samt för ändring av dess färgsättning.

Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäligen med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen ska utföras och den dokumentation som behövs.

Information

Du kan överklaga beslutet

Se bilaga 1.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av antikvarie Ebba Gillbrand med biträdande länsantikvarie Bo G Svensson som föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Så här hanterar vi dina personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.

Kopia till

Riksantikvarieämbetet, registrator@raa.se,
Sörmlands museum, kjell.taawo@dll.se,
Strängnäs stift, strangnas.stift@svenskakyrkan.se

Bilaga 1

Du kan överklaga beslutet

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du **skriftligen** överklaga beslutet hos förvaltningsrätten. **Observera att du ska skicka eller lämna överklagandet till Länsstyrelsen i Södermanlands län, 611 86 Nyköping. Du kan även skicka in överklagandet via e-post till sodermanland@lansstyrelsen.se.** Det ska du göra därför att Länsstyrelsen måste pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare till förvaltningsrätten.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet**. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be om att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det förvaltningsrätten som beslutar om tiden kan förlängas eller inte.

Om den som överklagar är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet dock ha kommit in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.

Ditt överklagande ska innehålla:

- vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer
- hur du vill att beslutet ska ändras
- varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt

Skriv också följande uppgifter, om du inte tidigare lämnat dem:

- personnummer
- adress till bostaden
- telefonnummer där du kan nås
- eventuellt övriga uppgifter som behövs för att man ska kunna skicka handlingar till dig

Om du har handlingar eller annat som du anser stöder din uppfattning, bör du skicka med kopior på dessa.

Ombud

Du har rätt att anlita ett ombud för att sköta överklagandet åt dig. I så fall ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta Länsstyrelsen på e-post till sodermanland@lansstyrelsen.se eller telefon 010-223 40 00. Ange diarienummer för beslutet.

